

ADDENDA ET CORRIGENDA AD INSCRIPTIONES CEAE

ΛΙΝΑ Γ. ΜΕΝΔΩΝΗ

Μέ τή συστηματική καταγραφή τῶν ἐνεπίγραφων λίθων στό Ἀρχαιολογικό Μουσείο τῆς Κέας καί τήν ἐπιφανειακή ἔρευνα τοῦ νησιοῦ ἀποκαλύφθηκαν ἀφ' ἑνός μὲν ἀρκετές ἄγνωστες ὡς τώρα ἐπιγραφές, ἀφ' ἑτέρου δέ ἄλλες πού γιά πολλά χρόνια θεωρεῖτο ὅτι εἶχαν χαθεῖ¹. Σέ ὀρισμένες περιπτώσεις ἡ εὔρεση τῶν κειμένων αὐτῶν συμπληρώνει ἢ διορθώνει τίς ἀναγνώσεις πού ἔχουν υἰοθετηθεῖ στήν ἔκδοση τῶν *Inscriptiones Graecae* ἢ ἔχουν προταθεῖ ἀπό τούς νεώτερους ἐκδότες, ἐνῶ κάποιες ἀπό τίς ἀδημοσίευτες ἐπιγραφές παρέχουν στοιχεῖα πού κατά κάποιον τρόπο φωτίζουν τήν ἀρκετά προβληματική ἱστορία τῆς Κέας.

1. Στή διάρκεια τοῦ καθαρισμοῦ πού πραγματοποιήθηκε τό 1962 στό πλάτωμα τοῦ ναοῦ τῆς Ἀθηνᾶς στήν Καρθαία ἀποκαλύφθηκε μία σχεδόν ἀκέραια βάση γωνιαίου ἀκρωτηρίου², ἡ ὁποία ἀρκετά χρόνια ἀργότερα μεταφέρθηκε στό Μουσείο τῆς Χώρας³ (ἀριθμός εὔρετηρίου Μουσείου Κέας 176). Εἰκ. 1. Μία δεύτερη βάση ἀνάλογη μέ τήν προηγούμενη βρίσκεται ἀκόμα στό χῶρο τοῦ ναοῦ, ἀνάμεσα σέ πληθώρα ἀρχιτεκτονικῶν μελῶν⁴. Εἰκ. 2

Καί τά δύο μέλη εἶναι ἀπό λευκό παριανό μάρμαρο, σωζομένων

1. Γιά τό σύνολο τῶν ἐπιγραφῶν τοῦ νησιοῦ, βλ. Λ.Γ. Μενδῶνη, *ΚΕΑ I: Οἱ ἐπιγραφές καί οἱ ἄλλες γραπτές μαρτυρίες γιά τό νησί. Προσωπογραφία - Τοπογραφία - Παραδόσεις - Ἱστορία*, Ἀθήνα 1988 (ἀδημοσίευτη διδακτορική διατριβή).
2. Χ. Ντούμας, *ΑΔ* 18 Β, 1963 (Χρονικά) 282· G. Daux, «Chronique des Fouilles», *BCH* 89, 1965, 858.
3. Γ. Τζεδάκις, *ΑΔ* 30 Β₂, 1965 (Χρονικά) 324.
4. Γιά τά ἀρχιτεκτονικά κατάλοιπα τοῦ ναοῦ τῆς Ἀθηνᾶς βλ. E. Østby, «The Athenion of Karthaiia», *Opus. Ath.* 13, 1980, 189-223, ὅπου καί ἡ παλαιότερη βιβλιο-

διαστάσεων 0,22×0,72×0,64 μ. και 0,235×0,68×0,605 μ. αντίστοιχα, ἐνῶ στήν ἐπάνω ἐπιφάνειά τους φέρουν λαξεύματα γιά τήν ὑποδοχή τῶν ἐναετίων ἀγαλμάτων⁵. Σύμφωνα μέ τήν ἀποκατάσταση τῆς A. Ohnesorg, οἱ βάσεις αὐτές βρίσκοντο δεξιά καί ἀριστερά ἀπό τό κορυφαῖο βάθρο τοῦ μεσαίου ἀκρωτηρίου, σχηματίζοντας ἕνα κεντρικό σύμπλεγμα⁶. Βασικό χαρακτηριστικό καί τῶν δύο βάσεων εἶναι ὅτι εἶναι ἐνεπίγραφες· ἀναγράφονται τά ὀνόματα τῶν μορφῶν πού ἀπεικονίζοντο στά ἐναετία ἀγάλματα⁷.

Θησεὺς

Ἀ[ν]τιόπη

Ἄν καί ἡ πλήρης καί συστηματική δημοσίευση τοῦ μνημείου πρὸς τό παρόν ἐκκρεμεῖ, ἀρκετά ἀπό τά ἀρχιτεκτονικά μέλη τοῦ ναοῦ ἔχουν ἤδη δημοσιευθεῖ⁸.

Ὅσοι μελετητές ἔχουν ἀσχοληθεῖ μέ τό ναό τῆς Ἀθηνᾶς ἀναφέρουν τήν πρώτη μόνο ἐπιγραφή, χωρίς νά τή σχολιάζουν περαιτέρω, θεωρώντας τήν προφανῶς σύγχρονη μέ τό μνημεῖο, πού χρονολογεῖται στόν πρῶτο 5ο αἰ. π.Χ.⁹ ἢ καί λίγο παλαιότερα. Τήν χρονολόγηση τῆς ἐπιγραφῆς στόν 5ο αἰ. π.Χ. προτείνουν καί οἱ ἐκδότες τοῦ *SEG*¹⁰. Στόν πρῶτο 5ο αἰ. τοποθετοῦνται ἐπίσης καί τά λίγα θραύσματα τῶν ἐναετίων γλυπτῶν ἀπό τά ὁποῖα διαπιστώνεται ὅτι ἡ παράσταση τοῦ ἐνός τουλάχιστον ἀετώματος τοῦ ναοῦ ἀπεικόνιζε σκηνή ἀμαζονομαχίας¹¹. Πρόκειται γιά τό ἴδιο θεματικό πλαίσιο μέ τῶν ἀντιστοιχῶν γλυπτῶν τοῦ ναοῦ τοῦ Ἀπόλλωνος Δαφνηφόρου στήν Ἐρέτρια.

γραφία: M. Schuller, «Dorische Architektur der Kykladen», *Jahr. DAI* 100, 1985, 371-377· Λ.Γ. Μενδῶνη, «Ἀρχαιολογικές ἐρευνες στήν Κέα: Ἀρχαία Καρθαία», *Ἀρχαιογνωσία* 4 (1985-1986) [1989] 149-184.

5. Καί τά δύο μέλη ἀποτυπώθηκαν συστηματικά ἀπό τόν E. Østby, ὅπ. π., 208-210.

6. Γιά τήν ἀποκατάσταση τῆς Δρ A. Ohnesorg μέ πληροφόρησε ἡ διευθύντρια τῆς Α' Ἐφορείας Προϊστορικῶν καί Κλασικῶν Ἀρχαιοτήτων Δρ Ἐβη Τουλούπα τήν ὁποία καί εὐχαριστῶ.

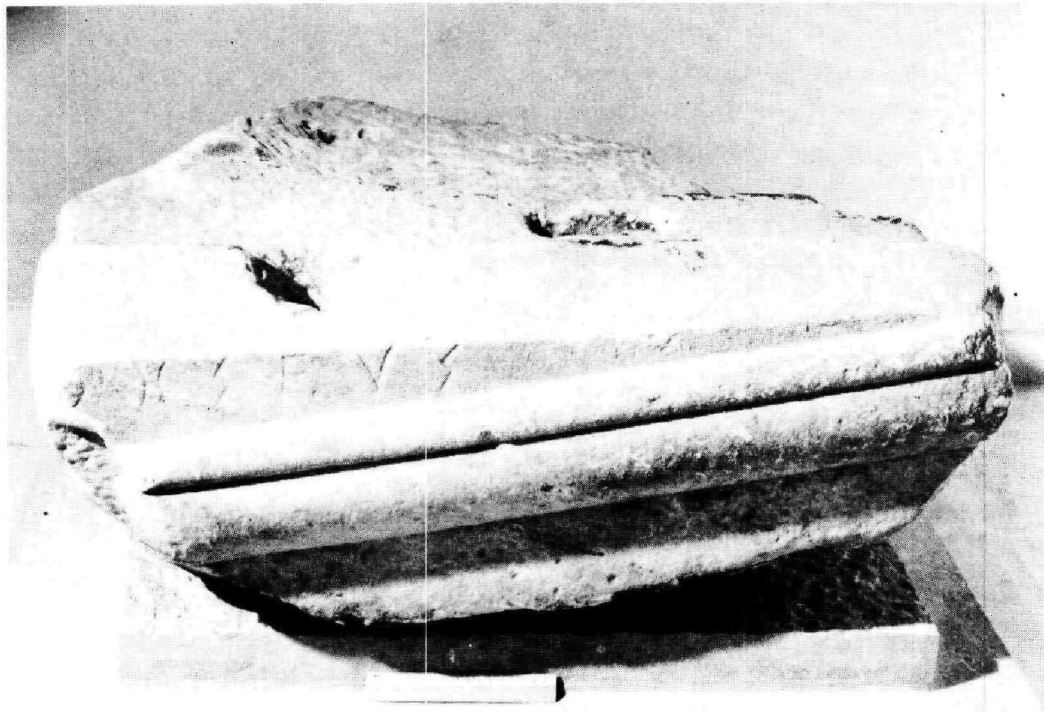
7. Ἡ ἀναγραφή τῶν ὀνομάτων τῶν μορφῶν ἐναετίων ἀγαλμάτων στήν πλίνθο τους, ἀπ' ὅσο τουλάχιστον γνωρίζω, δέν ἔχει παράλληλα.

8. Τήν ἀρχιτεκτονική μελέτη τοῦ ναοῦ τῆς Ἀθηνᾶς ἔχει ἀναλάβει ὁ ἀρχιτέκτων τῆς Α' Ἐφορείας Προϊστορικῶν καί Κλασικῶν Ἀρχαιοτήτων κ. Ἀλ. Παπανικολάου, ἐνῶ μέ τόν γλυπτό διάκοσμο τοῦ μνημείου ἀσχολεῖται ἡ κ. Ἐβη Τουλούπα, μέλη τῆς ὁμάδας ἐργασίας, πού ἀσχολεῖται μέ τήν ἀρχαιολογική ἐρευνα τῆς Καρθαίας, στήν ὁποία μετέχει καί ἡ ὑπογράφουσα.

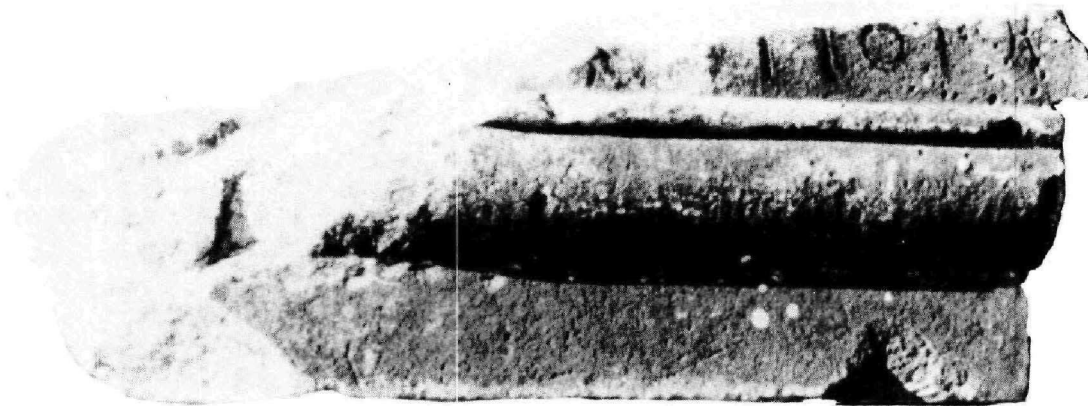
9. E. Østby, ὅπ.π., καί M. Schuller, ὅπ. π.

10. *SEG XXV*, 1971, 948.

11. Τό ὅτι ἡ παράσταση ἀπεικόνιζε σκηνή ἀμαζονομαχίας ἔχει ἤδη ὑποστηριχθεῖ ἀπό τήν E. Τουλούπα, *Τά ἐναετία γλυπτά τοῦ ναοῦ τοῦ Ἀπόλλωνος Δαφνηφόρου στήν*

Εικ. 1

Εικ. 2

Πρόσφατα ο καθηγητής J. Barron αναφερόμενος στα γλυπτά του ύστεροαρχαϊκού ναού της Καρθαίας και στην έρμηνεία της συγκεκριμένης θεματικής επιλογής για το διάκοσμο του αετώματος σημειώνει: "all that is so far published is the inscribed plinth of *Θησεύς*, its letter-forms not decisively datable"¹². Πράγματι η μορφή των γραμμάτων και των δύο επιγραφών ξενίζει αρκετά και η χρονολόγηση που έχει ήδη προταθεί δεν τεκμηριώνεται απολύτως.

Βεβαίως το \oplus έτσι όπως φαίνεται στο απόγραφο του Ντούμα¹³, αφού στο σημείο εκείνο ο λίθος έχει πλέον αποκρουσθεί, και το τρισκελές Σ στην επιγραφή *Θησεύς* μαρτυρούνται σε επιγραφές του νησιού που χρονολογούνται στον 5ο αι. π.Χ. ή και πρωϊμότερα¹⁴. Όμως η μορφή του Η και στις δύο επιγραφές, του Α και του Π στην *Αντιόπη* και λιγότερο του Υ στην επιγραφή *Θησεύς*, που εμφανίζονται με καμπύλα τά σκέλη δεν συμβιβάζονται με τα δεδομένα του 5ου αι. π.Χ. Αντίθετα τά συγκεκριμένα γράμματα με καμπυλόσχημα σκέλη και σε συνδυασμό με τή σμίκρυνση των στρογγύλων γραμμάτων Ο, Θ, ή όποια παρατηρείται και στις επιγραφές του αετώματος, μαρτυρούνται σε επιγραφές του 4ου αι. π.Χ.¹⁵.

¹ *Ερέτρια*, Ίωάννινα 1983, 77 και επιβεβαιώνεται από τά νέα θραύσματα που βρίσκονται κατά την επιφανειακή έρευνα του χώρου. Η Ε. Τουλούπα θεωρεί τά γλυπτά της Καρθαίας σύγχρονα με αυτά του Δαφνηφόρου, τά όποια χρονολογεί στην δεκαετία 500-490, όπ.π., 93-101. Τήν ίδια χρονολόγηση για τά γλυπτά της Έρετρίας ύποστηρίζει και ό J. Boardman, «Signa tabulae priscae artis», *JHS* 104, 1984, 161-162 αντικρούοντας την πρόταση των E.D. Francis-M. Vickers, «Signa priscae artis: Eretria and Siphnos», *JHS* 103, 1983, 49-54, για μία χρονολόγηση μετά τά περσικά. Ο E. Ostby, όπ.π. και ό H. Lauter, «Bemerkungen zum archaischen Tempel von Koressia», *AA* 1979, 6-16, ύποστηρίζουν ότι τά γλυπτά της Καρθαίας στυλιστικά είναι κοντά σ' αυτά του ναού του Διός στην Όλυμπία, που χρονολογούνται στην δεκαετία 470-460. Για τό ίδιο θέμα, βλ. E. Walter-Karydi, *Die Äginetische Bildhauerschule, Alt-Ägina* II, 2, 1987, 109-115.

12. J.P. Barron, «Chios in the Athenian Empire», *Chios: A Conference at the Home-reeion in Chios* 1984, Oxford 1986 (eds. J. Boardman - C.E. Vaphoroulou - Richardson), 89-103 και συγκεκριμένα 93.

13. X. Ντούμας, όπ.π.

14. Τό Θ με τή μορφή \oplus μαρτυρείται σε μία άγνωστη ως τώρα επιγραφή από τήν Κορησία, ή όποια θά πρέπει νά χρονολογηθεί στο τελευταίο τέταρτο του 6ου αι. π.Χ.: τό κείμενο της επιγραφής συμπεριλαμβάνεται στο έργο του P.A. Hansen, *Carmina Epigraphica Graeca* 2, Berlin, 1989, 245-246, αριθ. 839α. Για τό τρισκελές Σ, βλ. L. Jeffery, *LSAG*, Oxford 1961, 306, αριθμ. 46 (Ίουλις, τελευταίο τέταρτο 6ου αι. π.Χ.), *IG XII* 5, 612 (Ίουλις, 5ος αι. π.Χ.), L. Jeffery, όπ.π., αριθμ. 47 (Καρθαία, 475-450;).

15. M. Guarducci, *L'epigrafia graeca dalle origini al tardo impero*, Roma 1987, 81 (a). Στόν 4ο αι. π.Χ., εμφανίζεται μία γενικότερη τάση καμπύλωσης των μορφών των γραμμάτων, που θά όδηγήσει στη διαμόρφωση του τύπου των γραμμάτων lunate, βλ. P. Gorissen, «Litterae Lunate», *Anc. Soc.* 9, 1978, 149-163, όπου και όλη ή πα-

Ἡ χρονολόγηση τῶν δύο αὐτῶν ἐπιγραφῶν στὸν 4ο αἰ., καὶ πιὸ συγκεκριμένα στὸ α' μισό τοῦ αἰῶνα αὐτοῦ φαίνεται ὅτι ἐνισχύεται καὶ ἀπὸ τὰ ἱστορικά δεδομένα. Σέ μακροσκελέστατο ψήφισμα τῆς βουλῆς καὶ τοῦ δήμου τῶν Ἀθηναίων, πού χρονολογεῖται τὸ 362 π.Χ., περιγράφεται ἡ ἀποκατάσταση τῆς τάξεως στὴν Κέα, μετὰ ἀπὸ ἐπαναστατικὴ ἐνέργεια τῶν Ἰουλιητῶν ἐναντίον τῶν Ἀθηναίων, μέ σκοπὸ τὴν ἀπόσχιση τους ἀπὸ τὴν β' ἀθηναϊκὴ συμμαχία¹⁶, μέλη τῆς ὁποίας ἦταν καὶ οἱ τέσσερις πόλεις τοῦ νησιοῦ¹⁷. Ἀπὸ τὸ κείμενο τοῦ ψηφίσματος προκύπτει σαφῶς ὅτι ἡ στάση τῆς Ἰουλίδος ἐναντι τῆς Ἀθήνας, ἀντιπαραβάλλεται μέ αὐτὴ τῆς Καρθαίας, ἡ ὁποία φαίνεται ὅτι ἀκολουθοῦσε ἀπόλυτα φιλο-αθηναϊκὴ πολιτικὴ, γιὰ τὴν ὁποία ἐπαινεῖται καὶ στὸ ἴδιο αὐτὸ ψήφισμα τοῦ 362 π.Χ.¹⁸.

Μιά ἐπιπλέον ἔνδειξη γιὰ τίς φιλικές σχέσεις τῶν δύο πόλεων τὴν περίοδο αὐτὴ εἶναι καὶ ἡ παρουσία ἀρκετῶν Ἀθηναίων σέ προξενικό κατάλογο ἀπὸ τὴν Καρθαία, πού ἀπὸ τὴ μορφή τῶν γραμμάτων καὶ τὰ προσωπογραφικά δεδομένα χρονολογεῖται ἐπίσης περὶ τὰ μέσα τοῦ 4ου αἰ. π.Χ.¹⁹. Ἄς σημειωθεῖ, ὅτι μετὰ τῶν προξένων συμπεριλαμβάνεται καὶ ὁ Ἀριστοφῶν Ἀριστοφάνους Ἀζηγιεύς, εἰσηγητὴς τοῦ ψηφίσματος τοῦ 362 π.Χ., καὶ πιθανότατα ἐπικεφαλῆς τῶν δυνάμεων πού κατέστειλαν τὴν ἐξέγερση στὴν Ἰουλίδα²⁰.

λαιότερη βιβλιογραφία. Ἡ νέα αὐτὴ μορφή τῶν γραμμάτων μαρτυρεῖται καὶ στὰ fragmenta τοῦ ποιητῆ Αἰσχύριου τοῦ Σαμίου, *μήνη τὸ καλὸν οὐρανοῦ νέον σίγμα* (= Th. Bergk, *PLG* II, Fr. 1).

16. M.N. Tod, *Greek Historical Inscriptions*, Oxford 1932 (ἀνατ. Chicago 1985), ἀριθμ. 142.
17. M.N. Tod, ὅπ.π., ἀριθμ. 123.
18. M.N. Tod, ὅπ.π., ἀριθμ. 142, στ. 19-23: ἀναγ/ράψαι τοὺς στρατη[σοὺς] τοὺς [Ἰου]λιητῶν, ... ἐν στήλῃ λιθί/νη καὶ στήσαι ἐν τῷ ἱερῷ τοῦ Ἀπόλλωνος τοῦ Πυθίου, καθ/ἀπερ ἐν Καρθαίᾳ ἀναγεγραμμένοι εἰσί, καὶ στ. 54: ἐπαινεσαι δὲ καὶ [τ]ὴν [π]όλι[ν] τὴν Κα[ρ]θαίων.
19. *IG* XII 5, 540· πρβλ. ἐπίσης, Chr. Marek, *Die Proxenie*, (*Europäische Hochschulschriften, Reihe III. Geschichte und ihre Hilfswissenschaften, Bd. 213*), Frankfurt am Main, 1984, 81. Ἡ ἀποκατάσταση πού προτείνει ὁ Hiller στὴν ἐκδοση τῶν *IG* στὸν στ. 6 δὲν γίνεται δεκτὴ ἀπὸ τὸν Marek. Στὸν στ. 35 ἀποκαθίσταται [Θεο]ζοτίδης Νικο[στράτου Ἀθηναῖος] (*PA* I 6915), στὸν στ. 39 ἀναγνωρίζεται ὁ [Δη]μοκράτης Με[νίππου Ἀθηναῖος] ἀπὸ τὸν δῆμο τῶν Ἀχαρνέων, πρύτανις τῆς Οἰνηΐδος φυλῆς τὸ 360/359 (*PA* I 3521), ἐνῶ ἡ ἀποκατάσταση στὸν στ. 40 τοῦ ὀνόματος τοῦ στρατηγοῦ Χ[αβρία Κτησίππου], γνωστοῦ ἀπὸ τὸ προαναφερθὲν ψήφισμα τοῦ 362 π.Χ., φαίνεται πιθανή (*PA* II 15086). Στὸν στ. 42 ἀναγνωρίζεται ὁ πάππος τοῦ Νικία Εὐκταίου, ἐφήβου τὸ 334/333 (*PA* II 10815), ἐνῶ στοὺς στ. 42-43 ὁ Ἀ[φ]α[ρ]εὺς Ἰσοκράτους Ἀθηναῖος] (*PA* I 2769).
20. *IG* XII 5, 540₄₃. Ὁ Ἀριστοφῶν Ἀριστοφάνους Ἀζηγιεύς (*PA* I 2108) εἶναι καὶ ὁ εἰσηγητὴς τοῦ ψηφίσματος τοῦ Χαρικλείδῃ μέ τὸ ὁποῖο ἀποκαταστάθηκαν οἱ σχέσεις Ἰουλίδος καὶ Ἀθήνας (βλ. σημ. 16). Σύμφωνα μέ τὸν Ὑπερείδῃ (*Ἐπὲρ Εὐξε-*

Ἐάν ἡ θεματικὴ ἐπιλογή τοῦ γλυπτοῦ διακόσμου τοῦ αἰτώματος τοῦ ναοῦ τῆς Ἀθηνᾶς, μέ πρωτεύουσα μορφή αὐτῆ τοῦ Θεσέα, βασικοῦ ἥρωα στό ἀθηναϊκό μυθολογικό ρεπερτόριο, ὑποδηλώνει τίς σχέσεις Ἀθήνας καί Καρθαίας²¹ ἢ Ἀθήνας καί Κέας²² στήν ὑστεροαρχαϊκή ἢ πρώιμη κλασική περίοδο, ἢ μεταγενέστερη ἀναγραφή τῶν ὀνομάτων τοῦ ἀθηναίου ἥρωα καί τῆς ἀμαζόνας στίς πλίνθους τῶν αἰτωματικῶν ἀγαλμάτων, περίπτωση μοναδική, ὅσο τουλάχιστον γνωρίζουμε, πιθανότατα ὑπονοεῖ τήν ἀναθέμανση τῶν σχέσεων αὐτῶν στόν 4ο αἰ. π.Χ., ὅποτε ἡ πόλη τῶν Καρθαιέων ἐντάσσεται στή β' ἀθηναϊκή συμμαχία, στήν ὁποία, ὅπως σαφέστατα προκύπτει ἀπό τό ψήφισμα τοῦ 362, παρέμειναν πιστοί, ἀκόμα καί ὅταν οἱ συμπατριῶτες τους ἀποστάτησαν.

2. Ἀνάμεσα στά ἐρείπια τοῦ ναοῦ τοῦ Ἀπόλλωνος στήν Καρθαία σώζεται τό κατώτερο τμήμα βάσεως ἀναθήματος ἀπό λευκόφαιο σιπολίνη, διαμέτρου 1,61 μ., διακοσμημένη μέ κυμάτιο. Ἀποκεκρουμένη εἶναι ἡ ἐπάνω ἐπιφάνεια τοῦ μνημείου, τό ὁποῖο εἶναι ιδιαίτερα φθαρμένο, ἐξ αἰτίας τῆς φυσικῆς διαβρώσεως τοῦ πετρώματος, πού ἔχει «ἀνοίξει» σέ πολλά σημεῖα. Στήν περιφέρεια εἶναι χαραγμένη ἀναθηματική ἐπιγραφή, ιδιαίτερα δυσδιάκριτη, ἀποτελούμενη ἀπό 4 στίχους. Γραφή προσεγμένη, γράμματα λιτά· ὕψος γραμμάτων: 0,025-0,035 μ· διάστιχο: 0,025-0,03 μ. Ἀπό τόν τύπο τῶν γραμμάτων ἢ ἐπιγραφή χρονολογεῖται περί τά μέσα τοῦ 4ου αἰ. π.Χ· ἀνάλογη χρονολόγηση προκύπτει καί ἀπό τόν τύπο τοῦ κυματίου τοῦ μνημείου. Εἰκ. 3.

νίππου εἰσαγγελίας, ἀπολογία πρὸς Πολύευκτον, 28) ὁ Ἀριστοφῶν ἰσχυρότατος ἐν τῇ πολιτείᾳ γεγνηται, στήν περίοδο 403-330. Ἀπό τόν ἀρχαῖο σχολιαστή τοῦ Αἰσχίνη (Σχόλια εἰς Αἰσχίνην, Κατά Τιμάρχου 64), ὁ Ἀριστοφῶν ὑπῆρξε στρατηγός ἐν Κέω καί διὰ φιλοχρηματίαν πολλά κακά ἐργασάμενος τοὺς ἐνοικοῦντας.

21. Εἶναι γνωστό ὅτι ὁ μῦθος τοῦ Θεσέα δέν ἦταν ιδιαίτερα διαδεδομένος ἔξω ἀπό τά πλαίσια τῶν Ἀθηνῶν. Ἀκόμα καί μέσα στήν Ἀθήνα ἡ δημοτικότητα τοῦ ἥρωα παρουσιάζει μιὰ θεαματικὴ ἀνοδο ἀπό τήν τελευταία δεκαετία τοῦ 6ου αἰ. π.Χ., ὅποτε οἱ μῦθοι γύρω ἀπ' αὐτόν θά ἀποτελέσουν βασικό θέμα τῆς ἀττικῆς ἀγγειογραφίας, βλ. F. Brommer, *Vasenliste zur griechischen Heldensage*², Marburg 1960, 160 κ.ἐξ· F.H. Wogensinger, *Theseus*, Zürich 1945· H. Herter, *Theseus*, München 1973 (*RE Suppl.* 13). Στήν ὑστεροαρχαϊκή καί πρώιμη κλασική περίοδο ὁ θρύλος τοῦ ἥρωα κέρδισε ξεχωριστὴ θέση σέ τρεῖς περιοχές, τήν Χίο, τήν Ἐρέτρια καί τήν Καρθαία. Ὅσον ἀφορᾷ τῇ Χίο καί τῇ Ἐρέτρια, οἱ σχέσεις τους μέ τήν Ἀθήνα εἶναι γνωστές, βλ. J.P. Barron, ὅπ.π. καί E. Τουλούπα, ὅπ.π., 103-119. Κάποια ἀντίστοιχη σχέση θά πρέπει νά ὑφίστατο καί μεταξύ Καρθαίας καί Ἀθηνῶν.
22. Ἴσως νά μὴν εἶναι τυχαία ἡ θεματικὴ ἐπιλογή τοῦ Κείου ποιητῆ Βακχυλίδη γιά τήν 17η καί τήν 18η ὠδή του, στίς ὁποῖες διαπραγματεύεται τό μῦθο τοῦ Θεσέα, Πρβλ. E. Wüst, «Der Ring des Minos-Zur Mythenbehandlung bei Bakchylides», *Hermes*

Ἐπαμείνω]ν
 Ε[ύκ]τ[ή]μογ[ος]
 Ἀπόλλων[ι]
 [ἀ]νέθ[ηκεν]

Παρατηρήσεις

στ. 1. Τό ὄνομα γνωστό στήν προσωπογραφία τοῦ νησιοῦ, ἀπαντᾷ στήν Ἰουλίδα καί τήν Καρθαία²³. Κάποιος Εὐκτῆμων Ἐπαμείνονος Καρθαιεύς ὑπῆρξε πρόξενος τῶν Δελφῶν στά τέλη περίπου τοῦ 3ου αἰ. π.Χ.²⁴.

στ. 2. Ἡ ἀποκατάσταση εἶναι μᾶλλον βέβαιη· τό ὄνομα εἶναι ἀρκετά συχνό στήν προσωπογραφία τῆς Κέας καί μάλιστα στήν Καρθαία²⁵.

στ. 3. Ἡ περισσότερο διαδεδομένη ἀπό τίς λατρεῖες στήν Κέα ἦταν αὐτή τοῦ Πυθίου Ἀπόλλωνος, ἡ ὁποία μαρτυρεῖται τόσο ἀπό τά φιλολογικά²⁶ καί ἐπιγραφικά²⁷ κείμενα, ὅσο καί ἀπό τά ἀρχαιολογικά δεδομένα²⁸ καί τά νομίσματα²⁹. Ὁ ὑστεροαρχαϊκός ναός τοῦ Ἀπόλλωνος στήν Καρθαία, ἕνα καθόλα προβληματικό οἰκοδόμημα, εἶναι ἀπό τά πλέον ἐνδιαφέροντα μνημεῖα τοῦ κυκλαδικοῦ χώρου³⁰. Ἡ Καρθαία φαίνεται ὅτι ἀποτελοῦσε τό κέντρο τῆς λατρείας τοῦ θεοῦ στό νησί, καθώς στή γιορτή τῶν Πυθίων συνέρρεαν ὅλοι οἱ νησιῶτες, ἀλλά καί προσκυνητές ἀπό τήν υπόλοιπη Ἑλλάδα³¹.

Τά στοιχεῖα πού ὑπάρχουν γιά τήν κοινωνία τῆς Καρθαίας, ἀλλά καί τῆς Κέας γενικότερα, στόν 4ο καί 3ο αἰ. π.Χ. εἶναι πολύ λίγα, ἐνῶ τά προσωπογραφικά δεδομένα γιά τήν ἐποχή αὐτή εἶναι ἀκόμα

96, 1968, 527-538· R. Wind, «Myth and History in Bacchylides Ode 18», *Hermes* 100, 1972, 511-523· J.P. Barron, ὅπ.π., ὅπου καί ἡ σχετική βιβλιογραφία.

23. P.M.Fraser-E. Matthews (eds), *A Lexicon of Greek Personal Names I*, Oxford 1987, (στό ἐξῆς *LGPN*), s.v. Ἐπαμείνων 7-11 καί Λ.Γ. Μενδώνη, *ΚΕΑ I*, Π 282-287.

24. *FD* III (4) 402 IV₂.

25. *LGPN*, s.v. Εὐκτῆμων 24-29 καί Λ.Γ. Μενδώνη, ὅ.π., Π 354-362.

26. Ἀθήναιος, Χ. 456 e-f.; Antoninus Liberalis, *Μεταμορφώσεων Συναγωγή I*. 1-6.

27. Βλ. πρόχειρα *IG* XII 5, 526-650 καί σσ. 318-334.

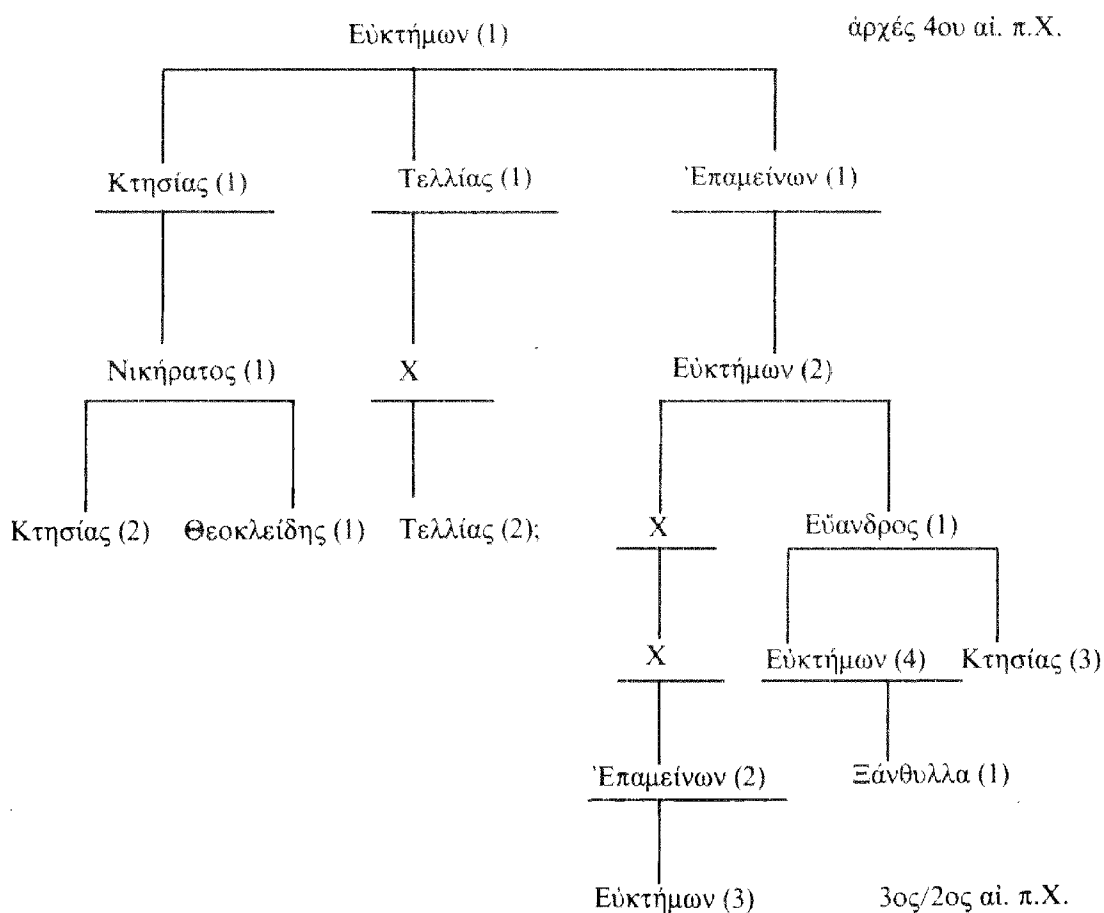
28. P.O. Brøndsted, *Reisen und Untersuchungen in Griechenland*, Paris 1826, 14-27.

29. W. Wroth, *Catalogue of the greek Coins of the British Museum*, London 1886, Πίν. XXI. 6, 22, 24-25 καί Πίν. XXII. 12, 13.

30. H. Lauter, ὅπ.π., 13-16· M. Schuller, ὅπ.π., 368-371· Λ.Γ. Μενδώνη, «Ἀρχαιολογικές ἐρευνες στήν Κέα: Ἀρχαία Καρθαία», *Ἀρχαιογνωσία* 4 (1985-1986) [1989] 149-184. Ἡ συστηματική ἀποτύπωση τοῦ μνημείου πραγματοποιήθηκε τό καλοκαίρι τοῦ 1989 στά πλαίσια τῆς ἀρχαιολογικῆς ἐρευνας τῆς Καρθαίας. Μία πρώτη ἀνακοίνωση τῶν μέχρι σήμερα ἐργασιῶν καί συμπερασμάτων ἀπό τόν Α. Παπανικολάου καί τήν ὑπογράφουσα πρόκειται νά δημοσιευθεῖ στόν μεταπροσεχῆ *AA*.

31. Antoninus Liberalis, ὅπ.π.

πιό έλλιπῆ. Ἐδῶ ἀκριβῶς ἔγκειται καί ἡ προσφορά τῆς συγκεκριμένης ἐπιγραφῆς. Ἡ παρουσία τοῦ Ἐπαμείνονος (1) Εὐκτῆμονος (1) συμβάλλει κατά κάποιον τρόπο στήν ἀποκατάσταση τοῦ στέμματος μιᾶς τουλάχιστον οἰκογένειας Καρθαίων.

Εὐκτῆμων (1) = *IG XII 5, 545, 547*³²

Κτησίας (1) = ἀναθέτης στόν Ἀπόλλωνα, *IG XII 5, 545, 546, 548*³³

Τελλίας (1) = ἀναθέτης στόν Ἀπόλλωνα, *IG XII 5, 547*³⁴

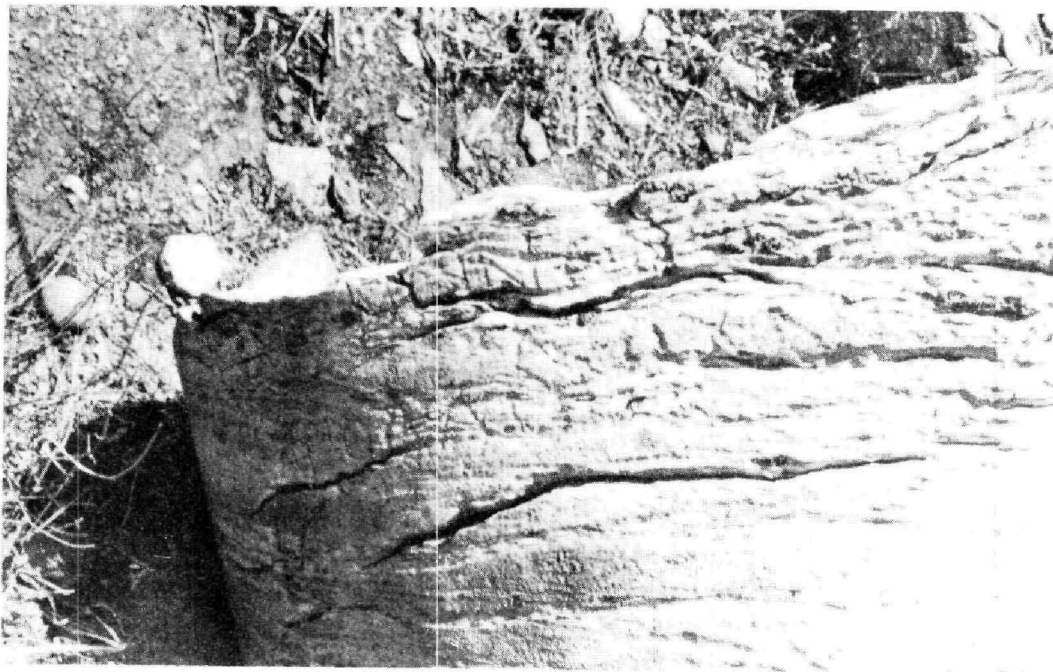
Νικήρατος (1) = ἀναθέτης στόν Ἀπόλλωνα, *IG XII 5, 548, 544 A IV, 544 AI* καί *1076*₈₇³⁵

32. *LGPN*, s.v. Εὐκτῆμων 28, προφανῶς ἀπό παραδρομή χρονολογεῖται στόν 3ο αἰ. π.Χ.

33. *LGPN*, s.v. Κτησίας 14.

34. *LGPN*, s.v. Τελλίας 3, πρβλ. καί σημ. 32.

35. *LGPN*, s.v. Νικήρατος 19 καί 20. Ἡ σχέση συγγένειας μεταξύ τοῦ *Νικηράτου* καί τῶν *Κτησία (1)* καί *(2)* δηλώνεται ἀπό τόν Hiller, *IG XII 5, 545* καί τοῦς ἐκδότες τοῦ *LGPN*.

Εικ. 3

Εικ. 4

Κτησίας (2)	= ἄρχων τῆς πόλεως, <i>IG XII 5, 544 A IV</i> ³⁶
Θεοκλείδης (1)	= χορηγός, ἰδιοκτήτης γῆς ἐμ <i>Φηγηῶς</i> , <i>IG XII 5, 544 AI</i> καὶ <i>1076</i> ₈₇ ³⁷
Τελλίας (2)	= χορηγός, <i>IG XII 5, 544 A IX</i> ³⁸
Εὐκτήμων (2)	= σέ ἀδημοσίευτο θραῦσμα καταλόγου ἀνδρῶν ³⁹
Εὐάνδρος (1)	= μαρτυρεῖται σέ κατάλογο ἀνδρῶν ⁴⁰
Ἐπαμείνων (2)	= <i>FD III (4) 402 IV, 2</i> ⁴¹
Εὐκτήμων (3)	= πρόξενος τῶν Δελφῶν, <i>FD III (4) 402 IV</i> ₂ ⁴²
Εὐκτήμων (4)	= ἰδιοκτήτης γῆς ἐν <i>Ἰερῶι Λιμένι</i> , ἀναθέτης στὸν Ἀσκληπιό, <i>IG XII 5, 544 B2</i> ₅₇ , <i>1076 D</i> ₇₀ , <i>1076 E</i> ₁₁₁ καὶ <i>1086</i> ⁴³
Κτησίας (3)	= ἰδιοκτήτης γῆς ἐν <i>Φωκείωι</i> , <i>IG XII 5, 1076</i> ₉₁ ⁴⁴
Ξάνθυλλα (1)	= <i>IG XII 5, 1086</i> ⁴⁵

Εἶναι φανερό ὅτι ὁ Ἐπαμείνων Εὐκτήμονος ἀνήκει σέ μιά μᾶλλον ἐπιφανή οἰκογένεια τῆς Καρθαίας, τὰ μέλη τῆς ὁποίας ἐμφανίζουν σημαντική δραστηριότητα στὸν 4ο καὶ 3ο αἰ. π.Χ. Εἶναι ἐνδιαφέρον ὅτι οἱ μαρτυρίες πού ὑπάρχουν γιὰ τὰ πρόσωπα αὐτά, ἀντλοῦνται εἴτε ἀπὸ ἀναθηματικές ἐπιγραφές (*IG XII 5, 545-548* καὶ *1086*) εἴτε ἀπὸ καταλόγους ἀπογραφῶν τοῦ ναοῦ τοῦ Ἀπόλλωνος (*IG XII 5, 544* καὶ

36. *LGN*, s.v. Κτησίας 15.

37. *LGN*, s.v. Θεοκλείδης 7. Δέν εἶναι βέβαιο ἂν κάποιος Θεοκλείδης πού μαρτυρεῖται σέ ἄλλες δύο ἀναγραφές (*IG XII 5, 1076 C*₃₉₋₄₀ καὶ *E*₁₂₆₋₁₂₇) ταυτίζεται μέ τὸν Θεοκλείδη Νικηράτου.

38. *LGN*, s.v. Τελλίας 2. Ἐξ αἰτίας τῆς σπανιότητος τοῦ ὀνόματος, τόσο στὴν προσωπογραφία τῆς Κέας, ὅσο καὶ ἐξω ἀπὸ τὴ νησί, καὶ λόγω τῆς χρονικῆς σχέσης, δέν ἀποκλείεται ὁ Τελλίας (2) νά ἀνήκει στὴν ἴδια οἰκογένεια μέ τὸν Τελλία (1).

39. Πρόκειται γιὰ ἓνα μικρὸ θραῦσμα ἀπὸ λευκόφαιο σιπολίνη, πού βρέθηκε μέσα σέ λιθοσωρὸ στό λόφο τῆς ἀκρόπολης τῆς Καρθαίας κοντά στό ναὸ τοῦ Ἀπόλλωνος. Πρόκειται γιὰ κατάλογο κυρίων ὀνομάτων, πού ἀπὸ τὸν τύπο τῶν γραμμάτων χρονολογεῖται στό τέλος τοῦ 4ου αἰ. π.Χ. Στὸν στ. 2 ἀποκαθίσταται τὸ ὄνομα [*Εὔα*]/*νδρος Εὐκτῆμονος*], βλ. Λ.Γ. Μενδῶνη, *KEA I*, 370, ἀριθμ. 159.

40. Βλ. σημ. 39. Δέν θά ἦταν ἀπίθανο, κάποιος Εὐάνδρος, πού ἀναγράφεται δύο φορές στοὺς καταλόγους τῶν ἀπογραφῶν τοῦ ἱεροῦ τοῦ Ἀπόλλωνος (*IG XII 5, 1076 C*₉₋₁₀ καὶ ₁₆₋₁₇), ὡς ἰδιοκτήτης γῆς ἐμ *Φωκείωι* νά ταυτίζεται μέ τὸν πατέρα τοῦ Κτησία (3), ὁ ὁποῖος ἐπίσης διαθέτει κτήματα στὴν ἴδια περιοχὴ.

41. *LGN*, s.v. Ἐπαμείνων 10.

42. *LGN*, s.v. Εὐκτήμων 29.

43. *LGN*, s.v. Εὐκτήμων 26. Εἶναι δυνατόν ὁ Εὐκτήμων (4) νά ταυτίζεται μέ κάποιον Εὐκτήμονα πού φέρεται νά ἔχει κτήματα ἐμ *Φηγηῶς* (*IG XII 5, 1076 C*₇₃) καθὼς καὶ μέ αὐτὸν πού ἀναγράφεται στὸν ἴδιο κατάλογο *E*₁₁₅.

44. *LGN*, s.v. Κτησίας 17.

45. *LGN*, s.v. Ξάνθυλλα 1.

1076), ὅσον ἀφορᾷ τίς ἐπιγραφές πού προέρχονται ἀπό τήν Κέα, ἐνῶ σέ μία μόνο περίπτωση ἡ μαρτυρία προέρχεται ἀπό τιμητικό ψήφισμα τῶν Δελφῶν (*FD* III (4) 402 IV₂).

Οἱ ἐπιγραφές *IG* XII 5, 544 καί 1076 εἶναι ἀπό τίς πλέον ἐνδιαφέρουσες τοῦ νησιοῦ. Περιλαμβάνουν καταλόγους τριῶν διαφορετικῶν εἰδῶν: α. κατάλογοι λειτουργῶν ἢ ἀρχόντων τῆς πόλεως τῶν Καρθαίων β. κατάλογοι χρηματικῶν ποσῶν πού δανείστηκε ἡ πόλη ἀπό τό ναό, ὅπου τοῦ ποσοῦ προηγεῖται τό ὄνομα τοῦ ἐπωνύμου ἀρχοντος καί γ. κατάλογοι κυρίων ὀνομάτων πού ἀκολουθοῦνται ἀπό τή φράση *τά ἐν (μ)*, ἕνα τοπωνύμιο καί κάποιο ποσόν χρημάτων. Ἡ τρίτη αὐτή μορφή τῶν καταλόγων εἶναι καί ἡ πιό σημαντική⁴⁶. Πρόκειται γιά τήν ἀναγραφή τῶν ὀνομάτων ἰδιοκτητῶν κτημάτων στίς συγκεκριμένες τοποθεσίες πού ἀναφέρονται, ἐρμηνεῖα τήν ὁποία πρόσφατα ὑποστήριξε ἰδιαίτερα πειστικά ὁ R. Osborne⁴⁷.

Οἱ οἰκέτοι τοῦ Ἐπαμείνονος Εὐκτήμονος μαρτυροῦνται στοῦς καταλόγους τῆς (α) καί τῆς (γ) μορφῆς, ἐνῶ σέ κάποιες περιπτώσεις τό ἴδιο πρόσωπο ἀναφέρεται καί ὡς λειτουργός καί ὡς ἰδιοκτήτης γῆς. Ἡ ταύτιση καί ἄλλων ἀρχόντων ἢ λειτουργῶν μέ πρόσωπα τοῦ καταλόγου (γ) χωρίς νά εἶναι βέβαιη θεωρεῖται πολύ πιθανή⁴⁸. Εἶναι φανε-

46. Τοῦ καταλόγου αὐτοῦ προηγοῦνται οἱ στίχοι: *Οἶδε ἀπέδοντο τὰ [χωρία, ἀποτείσαντες τῇ Θεοῖξενίαι τὸ ἐπιδέκατον ...]* (*IG* XII 5, 544 B1₂₋₃). Ὁ F. Halbherr, «Inscrizione di Keos», *Museo Italiano* 1, 1884/85, 211-214, θεωρεῖ ὅτι πρόκειται γιά κατάλογοι πωλήσεων κτημάτων, ἀπό τήν ἀξία τῶν ὁποίων οἱ ἰδιοκτῆτες κατέβαλλαν στό ἱερό τό ἕνα δέκατο, ποσό πού ἀντιπροσωπεύει ὁ ἀριθμός πού ἀναγράφεται στίς ἐπιγραφές. Ὁ A. Pridik, *De Cei insulae rebus*, Amsterdam 1912, 143, πιστεύει ὅτι πρόκειται γιά κτήματα πού παραχώρησαν οἱ πολῖτες στό ἱερό κρατώντας ὅμως τήν ὑψηλή κυριότητα, ἐναντι τῆς ὁποίας κατέβαλλαν στό ναό τό ἕνα δέκατο τῆς παραγωγῆς. Ὁ P. Graindor, «Fouilles de Karthaiia», *BCH* 30, 1906, 442-447, ὑποστηρίζει ὅτι πρόκειται γιά μισθώσεις κτημάτων πού ἀνήκαν στό ἱερό, ὅποτε οἱ ἐνοικιαστές κατέβαλλαν τό ἕνα δέκατο τοῦ μισθώματος γιά τή γιορτή τῶν Θεοξενείων. Στήν τελευταία αὐτή περίπτωση ὁ ναός τοῦ Ἀπόλλωνος ἐμφανίζεται ὡς μεγαλοῖδιοκτητής γῆς, πού πλουτίζει νοικιάζοντας τά ἱερά κτήματα.

47. R. Osborne, «Land use and settlement in classical and hellenistic Keos: The epigraphic evidence», *The Landscape of northern Keos in the Cyclades: an archaeological and ethnographic survey from earliest settlement until modern times*, eds J.F. Cherry, J.L. Davis, E. Mantzourani (ὑπό ἔκδοση). Καί ἀπό τή θέση αὐτή εὐχαριστῶ τούς φίλους J.F. Cherry καί R. Osborne πού ἔθεσαν στή διάθεσή μου τήν ἀδημοσίευτη αὐτή μελέτη. Βλ. ἐπίσης, R. Osborne, «Social and Economic Implications of the Leasing of Land and Property in Classical and Hellenistic Greece», *Chiron* 18, 1988, 279-323 καί εἰδικότερα 319-323.

48. Ἐνδεικτικά ἀναφέρουμε τήν περίπτωση τῆς Ἀρέτης Φιλάνθους, ἱέρειας τῆς Δήμητρας καί τῆς Κόρης (*IG* XII 5, 1088), ἡ ὁποία ἐμφανίζεται στοῦς καταλόγους μαζί μέ τά ἀδέλφια της νά ἐκμεταλλεύονται κτήματα ἐν Κοίλῃ (*IG* XII 5, 1076 C₂₁ καί 26). Ἀπό τά 33 ὀνόματα, πού περιλαμβάνονται στόν κατάλογο (α) τά 19 ἀναφέ-

ρό ότι ευκατάστατοι Καρθαιείς ενδιαφέρονται ιδιαίτερα για τις δοσοληψίες της γῆς, ενώ η άσκηση της γεωργίας άμεσα ή έμμεσα αποτελούσε γι' αυτούς βασική πηγή πλούτου και ευμάρειας.

3. Ο Hiller στά *addenda* και *corrigenda* του τόμου για τις Κυκλάδες συμπεριλαμβάνει ένα όπισθόγραφο θραύσμα, ή πρώτη έκδοση του όποίου όφείλεται στον P. Graindor⁴⁹. Πρόκειται για τμήμα λευκού μαρμάρου, διαστάσεων 0,13x0,20x0,04 μ., που σώζει στή μία όψη τό άριστερό μέρος δύο ψηφισμάτων (*IG XII 5, 1072*), ενώ στην πίσω πλευρά αναγράφεται κατάλογος προξένων (*IG XII 5, 1073*). Τό ύψος των γραμμάτων στην α' όψη είναι 0,006 μ. Σύμφωνα με τον Hiller οι έπιγραφές χρονολογούνται στον 3ο αϊ. π.Χ.

Στήν Αρχαιολογική Έφημερίδα του 1950-1951 ό Μ. Μιτσός⁵⁰ δημοσίευσε ψήφισμα, που άποδίδει στον δήμο των Καρθαιέων, άν και ή έπιγραφή που αναγράφεται στην άλλη όψη του ίδιου θραύσματος έχει συμπεριληφθει στις έπιγραφές της 'Αττικής' πρόκειται για κάποιο κατάλογο προσώπων (*IG II² 2455*). Τίς έπιφυλάξεις του για τό άν πράγματι ή δεύτερη αυτή έπιγραφή είναι άττική ή άν άπλᾶ μετοίκησε στό *corpus* των άττικών έπιγραφών έχει ήδη διατυπώσει ό S. Dow⁵¹.

Τό θραύσμα αυτό από λευκό νησιώτικο μάρμαρο βρίσκεται στό Έπιγραφικό Μουσείο με αριθμό εύρετηρίου EM 2851. Είναι διαστάσεων 0,20x0,19x0,04 μ.: τό ύψος των γραμμάτων του ψηφίσματος είναι 0,006 μ., ενώ της άλλης όψης είναι 0,007-0,011 μ. Τό διάστιχο στην α' όψη είναι 0,001 μ. και στην β' 0,004 μ. Και οι δύο έπιγραφές χρονολογούνται στον 3ο αϊ. π.Χ. Εϊκ. 4.

Άπό τήν περιγραφή των δύο θραυσμάτων φαίνεται ότι πιθανότατα πρόκειται για συνανήκοντα τεμάχια από τήν ίδια στήλη, όποτε και ή *IG II² 2455* έπιγραφή δέν θά πρέπει νά θεωρείται πλέον άττική. Τό είδος των έπιγραφών και στά δύο όπισθόγραφα θραύσματα είναι ανάλογο. Και τά δύο είναι από λευκό νησιωτικό μάρμαρο και ίσοπαχῆ (0,04 μ.), ενώ τό ύψος των γραμμάτων των ψηφισμάτων και στά δύο

ρονται και στις αναγραφές των ιδιοκτητών γῆς, λ.χ. ό *άρχων* 'Αλεξιτέλης (*IG XII 5, 544 A XVI*) θά ήταν δυνατόν νά ταυτίζεται με αυτόν του καταλόγου *IG XII 5, 544 B2₅₄*, βλ. R. Osborne, όπ.π., 321.

49. P. Graindor, όπ.π. (σημ. 46) 101-102, αριθμ. 26. Και από τή θέση αυτή ευχαριστώ τον καθηγητή M.J. Osborne για τό χρόνο που αφιέρωσε συζητώντας μαζί μου τό πρόβλημα αυτού του θραύσματος.

50. Μ. Μιτσός, «Έπιγραφαί εξ 'Αθηνών», *AE* 1950-51, 45-46, αριθμ. 26.

51. S. Dow, «Catalogi Generis Incerti *IG II² 2364-2489. A check list*», *The Ancient World* 8, 1983, 104.

θραύσματα εἶναι τό αὐτό (0,006 μ.). Συγκρίνοντας τόν τύπο τῶν γραμμάτων, ὅπως τουλάχιστον δίνονται στά ἀπόγραφα τοῦ Hiller γιά τίς IG XII 5, 1072 καί 1073, μέ τά γράμματα τοῦ δεύτερου θραύσματος ἀντίστοιχα, διαπιστώνεται μία ἀκόμα ὁμοιότης, ἡ ὁποία δικαιολογεῖ καί τήν ἴδια χρονολόγησή τους.

4. Ἐπιγραφή χαραγμένη σέ σχιστολιθικό ὄγκολιθο στή νοτιοδυτική γωνία τοῦ ἀρχαίου τείχους⁵² στή νότια ἀκρόπολη τῆς Κορησίας⁵³. Παρά τήν κακή ποιότητα καί τήν ἐπιφανειακή φθορά τοῦ λίθου, τά γράμματα εἶναι χαραγμένα μέ ἐπιμέλεια καί διατηροῦνται σέ ἀρκετά καλή κατάσταση. Ὑψος γραμμάτων: 0,045-0,06 μ. Ἡ ἐπιγραφή χρονολογεῖται στόν 5ο αἰ. π.Χ. Εἰκ. 5.

[Ν]ικάνθες καλός

Παρατηρήσεις

Πρὶν τό ἰώτα διακρίνεται μόνο μία κάθετη κεραία καί λίγο ἀριστερότερα ἓνα καμπύλο ἴχνος, τό ὁποῖο δέν εἶναι βέβαιο ἂν πρόκειται γιά κάποιο καμπύλο γράμμα ἢ γιά ἐπιφανειακή φθορά τοῦ σχιστόλιθου.

Τό ὄνομα Νικάνθης ὄχι ἰδιαίτερα κοινό, δέν εἶναι ἀμάρτυρο στήν προσωπογραφία τῆς Κέας⁵⁴. Ὄνόματα μέ συνθετικό τό -ανθης, ἀρκετά συχνά στό ὀνοματολόγιο τοῦ νησιοῦ, ὑποδηλώνουν στήν κυριολεξία τήν εὐφορία κάποιου τόπου ἢ μεταφορικά τήν πολιτιστική καί πνευματική ἀκμή του⁵⁵.

Δέν εἶναι σπάνιες οἱ περιπτώσεις πού στά τείχη τῶν πόλεων ἢ σέ δημόσια οἰκοδομήματα χαράσσοντο τά ὀνόματα εἴτε τῶν κατασκευα-

52. Ἡ ἐπιγραφή ἐντοπίσθηκε τόν Σεπτέμβριο τοῦ 1985 κατά τή διάρκεια τῶν ἐργασιῶν ἀποτύπωσης τῶν τειχῶν τῆς Κορησίας ἀπό τόν τοπογράφο τῆς Ἐφορείας Κυκλάδων κ. Μ. Χαλκουτσάκη.

53. G. Walter, «Von Griechischen Inseln: Keos I», *AA* 1954, 48-93 καί εἰδικότερα 48-70· F.G. Maier, «Stadmauern auf Keos», *AM* 73, 1958, 6-16 εἰδικά γιά τήν Κορησία 7-11· T.M. Whitelaw, «The polis center of Koressos», *The Landscape of northern Keos in the Cyclades: an archaeological and ethnographic survey from earliest settlement until modern times*, eds. J.F. Cherry, J.L. Davis, E. Mantzourani (ὑπό ἔκδοση).

54. IG XII 5, 610₁₆ (= *LGN*, s.v. Νικάνθης 2). Πιθανότατα τό ὄνομα *Νικ[άν]θη[ς]* μπορεῖ νά ἀποκατασταθεῖ στόν στ. 162 τῆς IG XII 5, 609, στόν λίθο: NII..CH.

55. Ἐνδεικτικά βλ., Ἄνθης IG XII 5, 607₂₀ καί H. Pope, *Foreigners in Attic Inscriptions*, Philadelphia 1947, 84· Κρινάνθης (IG XII 5, 609₂₇₈ καί ₂₉₆)· Φιλάνθης (IG XII 5, 1076 C₂₆₋₂₇). A.A. Thompson, *Studies in Greek Personal Names down to about 400 B.C.*, Cambridge 1979 (ἀδημοσίευτη διδακτορική διατριβή) 65 καί G.M. Aitchinson, «Homeric ἄνθος», *Glotta* 1963, 271-278.

στῶν τους είτε «πεφιλημένων» τους προσώπων⁵⁶. Τέτοια παραδείγματα μαρτυροῦνται ἤδη ἀπό τόν 6ο αἰ. π.Χ. στήν Πελοπόννησο, τήν Κρήτη, τήν Ὀλυνθο, τήν Ἀττική κ.ἄ.⁵⁷. Στήν προκειμένη περίπτωση ἡ ἐπιγραφή ἀποτελεῖ ἕνα *terminus ante quem* γιά τή χρονολόγηση τῆς ὀχύρωσης τῆς νότιας τουλάχιστον ἀκρόπολης τῆς Κορησίας.

5. Τό 1963 κατά τή διάρκεια τῆς ἀνασκαφῆς τοῦ ἱεροῦ τοῦ προϊστορικοῦ οἰκισμοῦ τῆς Ἁγίας Εἰρήνης ἀποκαλύφθηκε ἡ βάση μελαμβανοῦς ἀττικοῦ σκύφου, διαμέτρου 0,11 μ. Στήν κάτω ἐπιφάνεια τοῦ πυθμένα ἔχει χαραχθεῖ ἐπιγραφή ἀποτελούμενη ἀπό ἑπτά στίχους, ἐνῶ στόν δακτύλιο τῆς βάσεως ὑπάρχει μιᾶ δεύτερη ἐπιγραφή ἰδιαίτερα δυσανάγνωστη⁵⁸.

Ἡ πρώτη ἐπιγραφή ἔχει δημοσιευθεῖ ἀπό τόν ἀνασκαφέα J.L. Caskey. Γιά τή δεύτερη ἐπιγραφή ὁ Caskey σημειώνει «Parts are missing and parts are worn away. One of the words may be Κορέσιος, followed almost certainly by καυχόμενος»⁵⁹. Πιθανότατα οἱ δύο ἐπιγραφές, οἱ ὁποῖες φαίνονται νά εἶναι σύγχρονες, ἔχουν ἄμεση σχέση μεταξύ τους, ἂν καί δέν θά πρέπει νά ἔχουν χαραχθεῖ ἀπό τό ἴδιο χέρι. Εἰκ. 6 καί 7.

α) στόν πυθμένα

5

Εὐξάμῃνος
Ἄνθιππος
ἡο Ἰολιέτης
Διον[ύ]σδι
ἀνέθ[η]κῆν
τήν κύλικα
τήνδη

β) στόν δακτύλιο

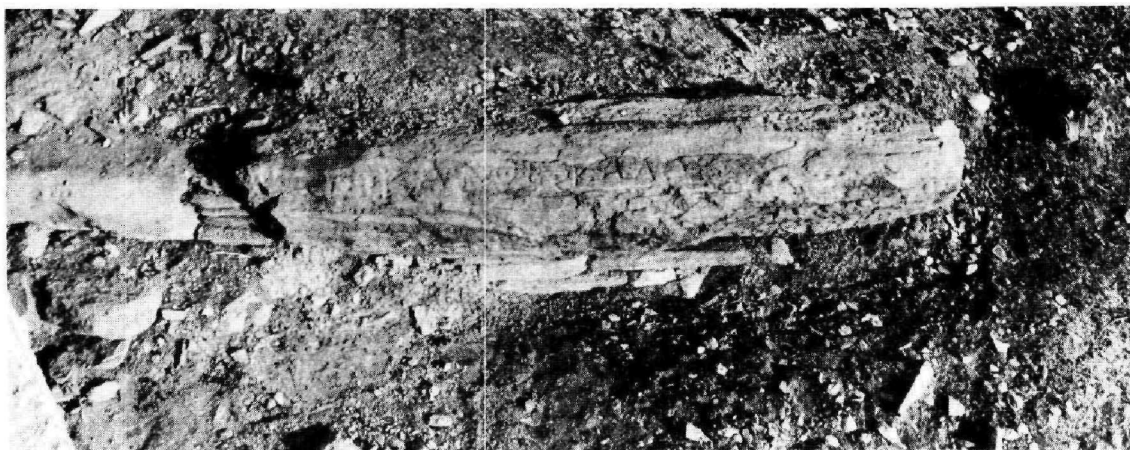
ἡὸδ' ἀκό[ρ]εσ(σ)τος καυ[χ]όμενος νικᾶ[ν] τῶσδῆ ἰτα[μ]ὸς ἔστῶ

56. Στά τείχη τῆς Καρθαίας εἶναι χαραγμένη ἡ ἐπιγραφή IG XII 5, 566.

57. M. Guarducci, *Epigrafia Graeca* III, Roma 1974, 391, ὅπου καί ἡ σχετική βιβλιογραφία.

58. J.L. Caskey, «Excavations in Keos, 1963», *Hesperia* 34, 1964, 314-335 καί G. Daux, «Chronique des Fouilles», *BCH* 88, 1964, 828-830.

59. J.L. Caskey, ὅπ.π., 333-334· G. Daux, ὅπ.π.: *BullEpigr* 66, 332· *SEG* XXV, 1971, 960.

Εικ. 5

Εικ. 6

Παρατηρήσεις

α) στ. 1. Σημειώνεται ή χρήση του Η για την απόδοση του βραχέως Ε, όπως και στον στίχο 5, φαινόμενο γνωστό τόσο από την Κέα, όσο και από τα άλλα νησιά⁶⁰.

στ. 6. Ο χαρακτηρισμός «κύλιξ» για τον τύπο του άγγείου αντί σκύφος δεν θά πρέπει νά ξενίζει. Τα όνόματα τών δύο αυτών άγγείων πόσεως έναλάσσοντο στην αρχαιότητα⁶¹.

β) Διαπιστώνεται ή ίδια χρήση του Η για τό βραχύ Ε, καθώς και για την δήλωση του δασέως, ανάλογα μέ την πρώτη έπιγραφή (στίχος 3)⁶². Τό νόημα της έπιγραφής δεν θά πρέπει νά θεωρηθεί ξένο από τό πνεύμα τών συμποσίων, όπου οι διαγωνισμοί οίνοποσίας δεν ήταν σπάνιοι. Ίσως μάλιστα ο Άνθιπος αφού πρώτευσε σ' ένα τέτοιο άγώνα νά ανέθεσε την κύλικα στον θεό, πού του χάρισε τή νίκη.

Τό χάραγμα αυτό από τό ιερό της Άγίας Ειρήνης αποτελεί την παλαιότερη έπιγραφική μαρτυρία (άρχές 5ου αι. π.Χ.) για τή λατρεία του Διονύσου στην Κέα⁶³.

6. Στα 1884 ο Halbherr δημοσίευσε μία σειρά από ανέκδοτες έπιγραφές τις όποιες είχε έντοπίσει ένα χρόνο πριν, όταν είχε έπισκεφθεί τό νησί⁶⁴. Άνάμεσά τους ήταν και ή ακόλουθη αναθηματική έπι-

60. Για τό φαινόμενο, βλ. W. Dittenberger, «Zum Vocalismus des Ionischen Dialekts», *Hermes* 15, 1880, 225-229· L. Jeffery, όπ.π., 296-298· M. Guarducci, *Epigraphia Graeca* I, Roma 1967, 152, 155-156, 165-166. Για τή χρήση του φαινομένου σέ νησιωτικές έπιγραφές βλ., Κέα, *IG XII*, 5, 611-612· Νάξος, Α.Π. Ματθαίου, «Θεολίστεω μνήμα», *ήóρος* 2, 1984, 167-173, όπου παρατίθεται κατάλογος όλων τών σχετικών έπιγραφών και από τή Σύρο, Πάρο, Δήλο, Άμοργό.

61. J.D. Beazley, «Ten Inscribed Vases», *AE* 1953-1954, 205-206· G. Manganaro, «Segnalazioni di epigrafia greca», *Κώκαλος* 14-15, 1968-1969, 198· O. Masson-J. Taillardat, «Appendice un vase inscrit d'Herbessos», *ZPE* 59, 1985, 140· ΑΙ.Ν. Οικονομίδης, «The bread-stick of Mantios», *ήóρος* 3, 1985, 130-131· Χ.Β. Κριτζάς, «Κόλλιξ-Κύλιξ», *ήóρος* 4, 1986, 166-167· ΑΙ.Ν. Οικονομίδης, «Κόλλιξ, όλισβος, όλισβοκόλλιξ», *ήóρος* 4, 1986, 168-178. Η άποψη πού αναπτύσσει ό Χ.Β. Κριτζάς δεν αφήνει περιθώρια για άμφισβήτηση.

62. Η άποκατάσταση της έπιγραφής αυτής όφείλεται σέ μεγάλο βαθμό στον καθηγητή E. Vanderpool, άπόγραφο του όποιου υπάρχει στό αρχείο του J.L. Caskey. Ίδιαίτερα εύχαριστώ την κ. Myriam E. Caskey πού έθεσε στή διάθεσή μου τό αρχείο αυτό. Στόν J.L. Caskey όφείλονται έπίσης τό σχέδιο και ή φωτογραφία τών Εικ. 6 και 7.

63. M.E. Caskey, «Dionysos in the Temple of Ayia Irini», *AJA* 84, 1980, 200· id., *Keos II. Part I: The Temple of Ayia Irini. The statues*, Princeton 1986, 39-41. Άπό τό χώρο του ιερού προέρχονται και άλλα ένεπίγραφα όστρακα, πού σώζουν τό όνομα του θεού βλ. J.L. Caskey, όπ.π., πίν. 64.

64. F. Halbherr, όπ.π., 191-219.

γραφή, τό δεξιό τμήμα τῆς ὁποίας εἶδε ὁ ἐκδότης ἐντοιχισμένο στό σπίτι τοῦ Τ. Ἀγγελίδη στό Κάστρο τῆς Χώρας· ἡ δημοσίευση τοῦ ἀριστεροῦ τμήματος τοῦ λίθου βασίζεται σέ ἀπόγραφο τοῦ Κ. Μάνθου⁶⁵. Στήν ἐκδοση αὐτή βασίζεται καί ἡ ἀναδημοσίευση τῆς ἐπιγραφῆς ἀπό τόν Hiller⁶⁶. Σήμερα ὀλόκληρη ἡ ἐπιγραφή βρίσκεται ἐντοιχισμένη στό ἐσωτερικό τοῦ σπιτιοῦ τοῦ Ἀ. Θεοδωράκη, στό Κάστρο τῆς Χώρας.

Πλάκα ἀπό λευκό λεπτόκοκκο τηνιακό μάρμαρο, ἀποτελούμενη ἀπό δύο συγκολλώμενα τμήματα, διαστάσεων 0,41×1,53×0,22 μ. Στήν κύρια ὄψη σώζει ἀκεραία ἀναθηματική ἐπιγραφή (3 στίχοι). Γραφή ἐπιμελημένη μέ ἀκρεμῶνες· ὕψος γραμμάτων: 0,037-0,056 μ· διάστιχο: 0,05-0,065 μ. Ἀπό τόν τύπο τῶν γραμμάτων ἡ ἐπιγραφή χρονολογεῖται στόν 1ο αἰ. π.Χ./1ο αἰ. μ.Χ.⁶⁷. Εἰκ. 8.

*Γλαύκων Θεοτέλους καί οἱ παῖδες
Διονύσῳ
καί τῇ πόλει*

Παρατηρήσεις

στ. 1. *Γλύκων*, διαβάζει ὁ Μάνθος (Halbherr-Hiller). Ἄν καί ὁ ἀναθέτης δέν εἶναι γνωστός ἀπό ἄλλη πηγή, τό ὄνομα καί τό πατρῷο μαρτυροῦνται στήν προσωπογραφία τῆς Κέας⁶⁸.

στ. 2. Μιά ἀκόμη ἀναθηματική ἐπιγραφή στό Διόνυσο, ποῦ χρονολογεῖται στόν 5ο αἰ. π.Χ., βρέθηκε στή θέση Σωρός, βορειοανατολικά τῆς Ἰουλίδος⁶⁹. Ἐνδιαφέροντα στοιχεῖα γιά τά δρώμενα μέσα στά πλαίσια τῆς λατρείας τοῦ Διονύσου, στήν Ἰουλίδα στόν πρῶμο 5ο αἰ., ἴσως καί πρωιμότερα, παραδίδει ὁ Χαμαιλέων ὁ Ἡρακλεώτης⁷⁰. Τέλος, ἡ μορφή τοῦ θεοῦ, ἀλλά καί τό σταφύλι ὡς σύμβολό του, ἀπεικονίζεται στά νομίσματα τοῦ νησιοῦ⁷¹.

στ. 3. Στό ἄρθρο *τῇ* δέν ἀναγράφεται τό προσγεγραμμένο ἰώτα, φαινόμενο συχνό στούς χρόνους τῆς ἐπιγραφῆς. Ἡ παράλληλη ἀνάθεση στόν θεό καί τήν πόλη δέν εἶναι μοναδική⁷².

65. Id., ὄπ.π., 206, ἀριθμ. 14.

66. IG XII 5, 619.

67. Οἱ ἐκδότες τοῦ LGPN, s.v. Γλύκων 5, χρονολογοῦν τήν ἐπιγραφή στόν 3ο/2ο αἰ. π.Χ.

68. LGPN, s.v. Γλαύκων 5-6 καί s.v. Θεοτέλης 7-13.

69. Φ. Ζαφειροπούλου, AA 25 B₂, 1970 (Χρονικά) 430.

70. Ἀθηναίος, X. 456 c-e.

71. W. Wroth, ὄπ.π., πίν. XXI καί XXII.

72. SIG³ 996₅.

7. Στο Εύρετήριο Λιθίνων του Ἐθνικοῦ Ἀρχαιολογικοῦ Μουσείου, τό ὄποιο ἀντεγράφη ἀπό παλαιό κατάλογο τῆς ἐν Ἀθήναις Ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρείας τό 1912, μέ αὐξοντα ἀριθμό 3639 περιγράφεται ἓνα ἐνεπίγραφο ἐπιτύμβιο ἀνάγλυφο προερχόμενο ἀπό τήν Κέα, χωρίς κανένα περαιτέρω προσδιορισμό. Δυστυχῶς ἡ ταύτιση τοῦ μνημείου δέν κατέστη δυνατή⁷³.

«Στήλη ἐπιτύμβια μέ ἀνάγλυπτον παράστασιν ὑπό ἀψίδα μέ παραστάδας. Γυνή καθημένη μέ καλύπτραν πρὸς τά δεξιά. Χειραπταζομένη παῖδα καί ἀνὴρ ἐν ἱματίῳ κατ' ἐνώπιον. Ὁ λίθος λευκός. Ἠγοράσθη παρά Ποθ. Καμάρα».

*Ἀνδρόμαχε
χρηστὲ χαῖρε*

Παρατηρήσεις

Τό ὄνομα τοῦ νεκροῦ ἂν καί ἀρκετά κοινό, εἶναι ἀμάρτυρο στήν προσωπογραφία τοῦ νησιοῦ. Ἀπό τήν τυπολογία ἢ ἐπιγραφή θά πρέπει νά χρονολογηθεῖ ἀπό τόν 3ο αἰ. π.Χ. καί μετά.

3. Ἰδιαίτερα εὐχαριστῶ τήν ἔφορο κ. Κατερίνα Ρωμοπούλου ἢ ὅποια πολύ πρόθυμα ἐπέτρεψε τό ἀνασκάλεμα στά εὐρετήρια καί τίς ἀποθήκες τοῦ Ἐθνικοῦ Μουσείου.

SUMMARY

ADDENDA ET CORRIGENDA AD INSCRIPTIONES CEAE

Systematic recording of the inscriptions in the Kea Archaeological Museum and the continuing surface survey of the island have brought to light a considerable number of new inscriptions, and led to the rediscovery of others long thought to have been missing.

Seven of these inscriptions are discussed in this article. 1) Two practically complete corner acroterion bases from the temple of Athena at Karthaia. The names of the figures represented, *Theseus* and *Antiope*, are inscribed on the plinths. Only the first inscription, that of *Theseus*, has been published. It has been considered as contemporary with the temple, and the missing statue dated in the early fifth century B.C. or slightly earlier. The letter forms of the two inscriptions, however, are datable in the fourth century B.C. Such a date, and to be more precise, a date in the middle of the fourth century, is supported also by historical information. The thematic choice for the decoration of the temple pediment (amazonomachy), with the main figures drawn from the Athenian mythological repertoire, expresses the relations between Athens and Karthaia during late archaic and early classical times. In similar fashion, the later carving of the names of the Athenian hero and the Amazon on the statue plinths bears witness to an intensification of these relations during the fourth century B.C., at a time when the city joined the Second Athenian League, remaining loyal despite the revolt of Ioulios, as we see clearly from the decree of the Demos of the Athenians in 362 B.C.

2) Preserved among the ruins of the temple of Apollo at Karthaia is part of an inscribed dedicatory base. Recognition of the name and patronym of the dedicator has helped in restoring the genealogy of

an important family of Karthaians whose members were evidently very active during the fourth and third centuries B.C. This evidence, taken together with that from the inventories of the temple of Apollo, shows that certain prosperous Karthaians had a particular interest in real estate transactions, and that farming, directly or indirectly, was a source of wealth for them.

3) A comparison of the inscriptions on the reverse of the fragments *IG XII 5*, 1072 with that published by M. Mitsos in *Arch. Eph.* 1950-51, 45-46, No 26 shows that they come from the same stele from Karthaia. Thus the inscription *IG II²*, 2455, written on one side of the second fragment, can no longer be considered as Attic.

4) This inscription is cut into an enormous block of schist in the Koressia wall, and therefore provides *terminus ante quem* for the date of the fortification, at least along the south side of the Koressia acropolis.

5) Further examination of the base of the black figured Attic skyphos from the temple at the prehistoric site of Ayia Irini, has shown in addition to the well-known dedication to Dionysos another grafitto around the ring surface of the base which appears to be related.

6) Re-examination of the dedicatory inscription *IG XII 5*, 619 has resulted in a clear reading of the name of the dedicator.

7) The old catalogue of finds of the Archaeological Society in Athens mentions a tomb inscription from Kea that is unknown from other sources.